

Jac. P. Thijsse als vader

Het was een hele belevenis, Jac. P. Thijsse als vader te hebben. Als kleine kinderen waren we ons daar natuurlijk nog niet van bewust, maar we hadden toch al gauw in de gaten dat hij een bijzonder prettige vader was. Hij zal ook wel eens minder prettig gestemd zijn geweest, maar dat liet hij dan niet merken. Tegen ons niet en, voor zover wij weten, ook tegenover moeder en anderen niet. Hij kon zich blijkbaar goed beheersen. Dat zal trouwens niet zo moeilijk zijn geweest, want hij had een blijmoedige en optimistische natuur. Hij zag de moeilijkheden wel, maar hij liet er zich niet door uit het veld slaan. Het devies „onbekommerd” had hij al gauw bedacht en hij gedroeg zich daar ook naar.

In Amsterdam woonden we eerst in de buurt van het Wilhelmina Gasthuis. Dat was toen de rand van de stad. Het kon ook moeilijk anders, want hij moest gemakkelijk in de vrije natuur kunnen komen. Al heel vroeg begonnen de wandelingen, langs wegen, paden en kaden. De Amstelveense weg tot de Koenenkade. Met kijker en de plantenbussen, want behalve de planten die hij zelf nodig had, verzamelden de zoontjes het materiaal voor hun herbariums. Hij zal wel hebben gehoopt dat tenminste één van ons tweeën in zijn voetstappen zou treden, maar we hebben nooit een teken van teleurstelling bemerkt toen wij beiden een andere kant op gingen. Wél heeft hij bereikt, dat de natuur en het behoud van de natuur in ons leven een belangrijke plaats innemen. Dat is van veel belang bij ons werk, waarbij het zo gemakkelijk is om, als je niet oppast, nodeloos schade, vaak onherstelbare schade, aan de natuur te veroorzaken.

Maar we gaan nu verder, langs de Koenenmolen, en wandelen huiswaarts langs de Schinkel. Aan het eind daarvan is weer wat anders te zien: de Overtoom. En daar kregen we uitvoerige uitleg bij het overhalen van de schepen over de brede rug van de Overtoom, door middel van een lange ketting en een groot wiel, waaraan sterke mannen stonden te draaien. „Kijk goed uit naar wat er gebeurt, en hóé, want alles om je heen is belangrijk”. Dat is één van de wijze lessen die we van hem kregen. Er waren er meer. U vindt in het Verkade-album Texel het verhaal van de wandeling om het hele eiland heen „uit een soort aardrijkskundige stijfhoofdigheid en om eens iets compleets te verrichten”. Dát was Jac. P. Th. Hij stelde een doel, niet zo eenvoudig bereikbaar en dat moest en zou dan worden bereikt. Toen wij voor het eerst een vakantie doorbrachten in een mooi bergdal in Zwitserland, destijds nog nauwelijkt ontdekt, had hij aan de noordkant een rij bergen uitgekozen om te beklimmen. Hun toppen lagen tussen twaalfhonderd en vijftienhonderd meter boven de dalbodem. Het was voor de jeugd, zó uit het vlakke land, een hele opgaaft, maar de top moest worden bereikt en als beloning werd er gebotaniseerd aan de drassige oevers van de bergmeertjes onder de kam. Zoekt u ze maar op: Lac Lioson, Arnensee; op de taalgrens. Het beklimmen van de Diablerets, in de hoofdketen van het Berner Oberland, werd overgelaten aan zijn vriend Adolphe Burdet, de Sheikh, zoals hij hem, om zijn witte baard, noemde.

De expedities werden zorgvuldig voorbereid. Vóór ons vertrek verscheen een stapeltje paperassen, waarbij de stafkaarten van het te bestrijken gebied. De mogelijkheden werden daarop uitvoerig bestudeerd. Ook kwam er een boek met liederen uit de streek, want op mars en in het hotel moest gezongen worden. „Salut glaciers sublimes, vous qui touchez aux cieux!” Ja, de muziek speelde een grote rol in ons leven. Vader had op de Kweekschool vioolles gehad en moeder speelde piano en had een geschoolde altstem. Toen de jongens nog niet meededen waren het viool- en piano-sonates. Later schakelde hij zich om naar de altviool, moeder nam celloles en zo kwamen we tot pianokwartetten. De prestaties waren vèr beneden het middelmatige, maar er was enthousiasme en we konden ons voorstellen hoe Beethoven en Mozart klonken als de uitvoering perfect was. De proef op de som werd genomen op alle concerten die in Haarlem werden gegeven.

Wij waren toen van Amsterdam naar Bloemendaal verhuisd en Jac. P. was dus forens geworden. Elke ochtendwandeling had nu als einddoel het station van Bloemendaal of dat van Overveen. De grote platte plantenbus reisde meestal mee, want op de les moest het materiaal meewerken om de leerlingen liefde voor de natuur bij te brengen. Het wandelterrein was nu van karakter veranderd. In de plaats van de Schinkel, de Amstel, het Gein en de Zuiderzeedijken kwamen nu de bossen en velden langs de binnenduיןrand en de duinen zelf. Meestal de duinen in over de rug waar nu de begraafplaats is en dan, als het even kon, doorsteken naar de kust. Je mocht daarbij niet klagen over moeheid en geen honger of dorst hebben. Kleine ontberingen moest je er voor over hebben.

Aan het strand waren weer andere genoegens en een hoogtepunt was het bouwen van een fort dat tegen de opkomende vloed werd verdedigd en waar het water altijd overwinnaar werd. De mooiste van die forten maakten we op Texel, waar versterkingsmateriaal was te vinden van aangespoelde planken en van zeewier, dat toen nog overvloedig voorkwam. Texel was voor hem toch het dierbaarste plekje van ons land, dat hij zo graag beschreef als „het mooiste en interessantste land van de hele wereld”. Wij zijn er nog verscheidene malen geweest, onder andere in de zomer van 1933, toen alle zeven kleinkinderen met hun ouders logeerden bij de Fonteins-nol en de mooiste wandelingen maakten over de velden, door de duinen en langs het strand, waar de versterkingskunst uitvoerig werd beoefend en ook de tweede generatie de kracht van het water leerde kennen. Voor onze vrouwen en kinderen was vader een dierbare vriend. Het gezin dat na de eerste wereldoorlog in Indië was, heeft (groot-)vader Thijssen natuurlijk niet zo intensief meegemaakt als zij, die meer honkvast waren. Dat neemt niet weg, dat er door frequente briefwisseling steeds een innig contact heeft bestaan tussen het echtpaar Thijssen en het nageslacht in Indië. Dit ging ook door toen moeder overleden was en zo ver in de periode van de tweede wereldoorlog, totdat de Japanse bezetting de contacten definitief verbrak. De brieven waren heel dikwijls instructief en filosofisch. Ze lokten reacties uit, ook voor de kleinkinderen, die hun vragen over de Indische vlinders, vogels en bloemen uit Nederland beantwoord kregen. Natuurlijk waren voor de Bandoengers de contacten tijdens de Europese verloven ware hoogtepunten. Dit geldt nog in meerdere mate voor het een half jaar durende bezoek van onze ouders aan Indië in 1930 en 1931. Voor

deze reis had vader zich weer wonderwel voorbereid. Hij kwam niet in een vreemde wereld, maar kende bij eerste aankomst door studie de flora en fauna in de tropen beter dan menige collega, die daar langer woonde. Uit aantekeningen over trekvogels en over de mangrovebossen bij Belawan bleek dat ook de bootreis voor hem een vruchtbare studie had opgeleverd. De dag nadat hij in de donkere avond in Bandoeng was aangekomen stond hij vroeg op en vertelde aan het ontbijt met kennelijke tevredenheid, dat hij in de sawah's in het ravijn tegenover het huis al elf verschillende soorten rijstvogeltjes had gezien en in de heggen enige nesten had ontdekt. Goede voorbereiding en grote opmerkingsgave, gepaard aan rustige beschouwing en wetenschappelijk inzicht, maakten hem tot een levenskunstenaar, voor wie geen genotvolle ervaring verloren ging.

Het verblijf op Java werd een ware zwerftocht. Uitnodigingen van Kunstkringen om lezingen te houden en van oud-leerlingen en andere bekenden en zelfs onbekenden om te komen logeren, brachten hem op uiteenlopende plaatsen.

Ook in Indië gaf hij blijk ten aanzien van de natuurbescherming een ruim en reëel standpunt in te nemen. De nieuwe autoweg door het natuurmonument Tangkoeban Prahoe, die door het oerwoud naar het kratercomplex leidde, werd door enkelen als natuurschennis en vandalisme veroordeeld. De weg had echter vaders volledige instemming omdat deze — en dit zijn zijn eigen woorden — „meer mensen de gelegenheid zou geven om zich te verlustigen en te verheffen aan de grootsheid der natuur en de schoonheid en de geheimenis van het leven”¹⁾. Hij was allerminst een overdreven natuurbeschermers; hij wilde graag iedereen de gelegenheid geven te genieten op de wijze, die hem waardevol leek.

Dat hij de belangen van de mens steeds primair stelde, bleek ook duidelijk uit een brief tijdens de tweede wereldoorlog, toen gebrek aan brandstof tot het omhakken van bomen noopte. Wanneer hij zag, dat andere voor de mens belangrijker belangen ontwijding van natuurgebieden tengevolge zouden moeten hebben, had hij daar volledig vrede mee. Zo hadden de Hoogovens, die de Breesaap verdrongen, zijn instemming en zelfs zijn bewondering, zoals men in een der Verkade-albums kan lezen.

Zijn belangstelling was zeer veelzijdig. Naast de natuur boeiden hem evengoed de cultuuruitingen en prestaties op economisch en technisch gebied.

¹⁾ Hij schreef zelf het volgende:

De Tangkoeban Prahoe is een natuurmonument. De betekenis der natuurmonumenten is drieërlei:

1. dienen zij tot instandhouding van levensvormen en landschapsvormen, die misschien door de cultuur verloren zouden gaan;
2. bewaren zij voor de wetenschap haar objecten;
3. geven zij de mens gelegenheid om zich te verlustigen en te verheffen aan de grootsheid der natuur en de schoonheid en het geheimenis van het leven. Soms vervult een natuurmonument slechts één van deze bestemmingen, soms twee, meestal alle drie en in dat geval verkeert ook de Tangkoeban Prahoe. De aanleg van de autoweg zou misschien punt 1 hebben kunnen schaden, maar de ontwerpers hebben hun taak zo smaakvol en discreet vervuld en het eindpunt zo goed gekozen, dat er geen sprake is van stoornis of van schennis. En voor verstoring van de grootse eenzaamheid behoeft ook geen vrees te bestaan, want de weinige bezoekers verzinken er in het niet. Inderdaad ware het te wensen, dat er wat meer bezoekers kwamen.

Tot enkele dagen voor zijn overlijden (op 8 januari 1945) maakte Thijse aantekeningen in zijn dagboek. Hieronder de allerlaatste notities.

- 20 Dec. Gehelpt meer met occasionele opklaring. Eén heel mooie dag. Sneeuw blokt boven de grond Hazelaar struiken.

24 Dec. Flinke vorst -8°C . blijft zo tot de 28de. Schaalsenijde op Druif. Dook Roodborstje e. Heggemuschetje breekt de hoes

28 Dec. Overal met een beetje regen. Nog een enkele *Pipilo* in bloei bij de Bernhardbrug. Nog rijpe en rijpende *Taxus* bessen. *Ribes* a. bering. groen in knoppen. Denken om groene twijgen bij *Lonicera*. *Syringa* *trumpet*. Vlies die blyven aaccumuleren

30 Dec. Sneeuwvachten afgewoeld met zon.

Een bezoek aan de actieve en kleurrijke Bandoengse pasar was voor hem een feest.

Door zijn elastisch aanpassingsvermogen, sportieve opvatting en goede gezondheid was er voor hem letterlijk en figuurlijk geen lelijk weer, terwijl hij noodzakelijke verplichtingen soms als privileges beschouwde. Zo leerde hij ons, dat men er een eer in moet stellen belasting te mogen betalen voor eigen land en eigen gemeenschap.

We zijn met deze algemene beschouwingen weer uit Indië afgedwaald en teruggekomen in het eigen land.

De nakomelingen in Nederland hebben natuurlijk Jac. P. veel meer meegemaakt. Het is een doorgaande film, die alleen onderbrekingen ging vertonen toen in het laatst van de tweede wereldoorlog het contact tussen Overveen en Den Haag vrijwel onmogelijk werd. Het vertrouwde huis in Bloemendaal moest in september 1944 worden ontruimd, maar hij werd, met de jonge mevrouw Burdet, liefderijk opgenomen door de familie Bierens de Haan in Overveen. Hij vond daar een nieuw wandelgebied, maar hij moet toch zijn huis erg hebben gemist, vooral de kleine wildernis voor het raam van zijn werkkamer, waarin hij een bron voor inspiratie vond, als hij zat te schrijven.

Hij schreef lange stukken achter elkaar, bijna zonder doorhalingen. Het werk was meestal voorbereid op zijn lange wandelingen. Vaak liep hij alleen, lettend op alles wat om hem heen gebeurde en waarschijnlijk piekerend over wat hij straks zou schrijven. Maar ook was het een groot genoegen voor hem om te wandelen in goed gezelschap, dat zijn uitleg kon volgen en zijn enthousiasme kon delen. In zijn laatste Verkade-album, Vogelzang, vindt u het resultaat van lange ochtend- en avondwandelingen met de „Haagse” schoondochter. Daar werd bekeken hoe de spreuwen op Ockenburg hun gebied afpalen en tegen indringers verdedigen.

Op de wandelingen over de paden in de Westduinen kwam ook de kwajongen om de hoek kijken. „Zullen we deze zaden eens uitstrooien en volgend jaar kijken wat er van terecht komt? Wat zullen ze verwonderd zijn als er hier allerlei planten komen die er nooit zijn geweest.” Dat was dus een ingrijpen in de natuurlijke ontwikkeling.

Hij kon ook best begrijpen dat door menselijk ingrijpen veranderingen in die ontwikkeling werden aangebracht. De afsluiting van de Zuiderzee bijvoorbeeld heeft hij nooit als een vijand gezien. Hij waardeerde het tot stand brengen van iets dat groot en gedurfd is en zag dat als nog belangrijker dan de voordelen die de Afsluitdijk en het IJsselmeer zouden opleveren. Het verdwijnen van de Zuiderzee-springstaart en meer dieren en planten van het brakwatermilieu vond hij een offer, dat wel mocht worden gebracht. Toen één van ons aan het einde van de H.B.S.-periode aarzelde over de verder te volgen weg, zei hij: ga maar naar Delft, want ik zie je nog eens op de dijk bij Piaam staan. Dat het niet Piaam, maar Zurig is geworden, konden we toen nog niet weten.

In een dagboek — niet het zijne — staat voor de dag vóór de afsluiting genoteerd: Jac. P. Th. is getuige van het verkleinen van het sluitgat in de Vlieter van 45 meter tot 8 meter. Gelukkig hebben die afsluiting en de inpolderingen niet meer schade aangericht dan onvermijdelijk was en de uitvoerende diensten hebben er voor gezorgd dat er voor het verlorene

wat in de plaats is gekomen. Zijn optimisme is in dit opzicht terecht geweest.

Dat optimisme heeft hij heel wat keertjes nodig gehad om zich niet bij een vrijwel hopeloze gang van zaken neer te leggen. Het meest wel bij de bedreiging van het Naardermeer door de vuilafvoer van Amsterdam. Het is zo lang geleden, dat wij er alleen nog maar vage herinneringen aan hebben. Wèl wisten wij dat het om iets heel belangrijks ging, maar wij weten niet, of hij wel eens heeft getwijfeld aan de goede afloop.

Na die tijd kwam Natuurmonumenten als een belangrijke factor in zijn leven en dat is altijd, in toenemende mate, zo gebleven. Hij had voor Natuurmonumenten ook een doel gesteld, moeilijk te bereiken, maar in zijn gedachten toch niet helemaal onmogelijk: de bezittingen van de Vereniging zouden één procent van de oppervlakte van Nederland moeten omvatten, dus 330 vierkante kilometer. Daar zijn we ook nu nog vèr vandaan, maar het halve procent is toch royaal overschreden. Bovendien kon hij in die tijd, toen de Leuvenumse bossen op het program stonden, nog niet weten dat veel belangrijke terreinen veilig zouden worden gesteld door andere organisaties dan Natuurmonumenten.

Hij hield er van krasse uitspraken te doen op zijn vele voordrachten en lezingen. Die werden goed voorbereid, want hij had zijn program altijd klaar en het was niet nodig dat hij onder het spreken terugviel op zijn aantekeningen. Van die voorbereiding was thuis niet zoveel te merken. Wèl van de artikelen die hij jaren en jaren lang elke week schreef voor Handelsblad, Amsterdammer en verscheidene andere periodieken. Hij trok zich dan terug in het studeerkamertje. Later was dat behoorlijk ingericht met een bureau en een radiator van de centrale verwarming, maar in het begin zat hij aan een grenenhouten latafel, 's winters met de voeten in een voetenzak en met een voorloper van een electrisch straalkacheltje. Zo schreef hij ook de eerste Verkade-albums.

Nu was dat nog wel uit te houden, want het duurde nooit zo erg lang. Als het schrijven begon, had hij het eigenlijke componeren al achter de rug. Het kwam uit boeken, die hij in de huiskamer kon lezen en natuurlijk uit de wandelingen, met kijker en schetsboek. Soms bleef hij geruime tijd trouw aan één schetsboekje, maar andere keren gebruikte hij er een stuk of wat door elkaar. Achteraf is dat jammer, ook omdat hij de schetsen vaak onvoldoende of helemaal niet dateerde. Hij tekende vlot. Van de duizenden figuurtjes die in de eerste druk van de Flora stonden, zijn er in de drukken van thans niet veel meer over, maar u herkent ze, behalve aan het monogram, aan de manier waarop een bepaalde eigenschap van een bloem, een blad of een stengel wordt weergegeven.

E. Heimans had de andere helft voor zijn rekening genomen. Hij had een andere stijl, maar de kwaliteit was minstens even goed.

De samenwerking met Heimans heeft geduurd tot diens dood, vlak voor de eerste wereldoorlog. Het gezin merkte dat natuurlijk het meest toen we nog in Amsterdam woonden. We gingen met de paardetram en vroegen de koetsier om halt te houden op de Rozengracht bij nummer 68. Vaste haltes kende de Amsterdamse tram toen nog niet.

De Heimansfamilie kon ook geducht marcheren. Wandelingen in de omstreken van Apeldoorn, waar we samen de zomervakantie doorbrachten, zijn in onze verbeelding uitgedijd tot tochten van reusachtige omvang.

U vindt verscheidene vakantietochten beschreven in albums en ook in de boekjes van de oudste serie: Van Vlinders, Vogels en Bloemen. De gevallen fietser uit het Bosboekje heeft werkelijk beneden aan de helling bij Zeddam op de weg gelegen.

Jac. P. had een groot vertrouwen in de goedheid van de mensen, in het bijzonder van de mensen met wie hij in aanraking kwam. Hij heeft natuurlijk bij zijn ondernemingen vaak tegenwerking ondervonden, maar die tegenwerking kwam dan voort uit zakelijke motieven, die hij wist te respecteren. Wij herinneren ons maar één geval waarin hij persoonlijk onheus is bejegend en daar was hij oprecht bedroefd over. Maar verder waren de ontmoetingen met andere mensen van prettige aard. Hij wist wel dat er mensen waren met kwade bedoelingen en zijn kijk op het wereldgebeuren was wel zo reëel, dat hij goed en kwaad onderscheidde, vooral natuurlijk in de tweede wereldoorlog. Dat kwade was echter iets dat buiten zijn eigen kring stond: de Duitsers, die *hij* ontmoette, waren in zijn ogen juist goede mensen, de gunstige uitzonderingen.

Hij had veel vrienden, oudere en jonge. De jonge vrienden waren hem wel het dierbaarst. Met zijn leerlingen kon hij bijzonder goed opschieten en hij kon thuis met enthousiasme over hen spreken. Eerst natuurlijk over de leerlingen op Texel, die maar nauwelijks jonger waren dan hun Franse meester. Het avontuur met de sneeuwvesting buiten Den Burg en de bestorming daarvan, werd veel jaren later op Texel nog naverteld. Het waren dergelijke gezamenlijke ondernemingen, tochten door het Naardermere, de schoolvakanties in Nederland en in Zwitserland, die een grote indruk op hem maakten. Niet alleen op hem, maar ook op de leerlingen, en het is voor ons altijd een heel prettige ervaring als we weer een oud-leerling van hem ontmoeten. Zij vertellen allen van plezierige herinneringen. Die herinneringen kunnen toch niet worden vergeleken met de herinneringen die de zoons, de schoondochters en de kleinkinderen van hem hebben. Vooral voor ons is het een bonte kaleidoscoop, waarin haast geen verband valt te onderkennen. Van een belevenis uit de heel oude tijd flitst je geheugen naar meer recente avonturen en dan weer terug. Een chronologische beschrijving van Jac. P. Thijsse in de familiekring konden wij niet maken. Wij geven enige episoden die lang niet volledig zijn. Er is niet gesproken over De Levende Natuur, Thijsse's Hof, de uitvoeriger boeken zoals Omgang met Planten en Het Vogeljaar, waarvan wij het ontstaan hebben meegemaakt, en over zoveel meer.

Het is, dunkt ons, ook niet nodig om volledigheid te betrachten. Het is voldoende, te zeggen dat het voor ons een vreugde is geweest Jac. P. Thijsse zo lang en van zo dichtbij te mogen meemaken.

Prof. Ir. J. Th. Thijsse

Prof. Ir. Jac. P. Thijsse